
В. В. Зуй, кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Особливості примусового повернення або примусового видворення іноземців та осіб без громадянства

Іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, — за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України¹. У свою чергу, перебування іноземців або осіб без громадянства в Україні на законних підставах передбачає в установленому законодавством чи міжнародними договорами України порядку в'їзд їх в Україну або постійне чи тимчасове проживання на її території, або тимчасове перебування в Україні. У разі якщо іноземець або особа без громадянства перебуває в Україні не на законних підставах або порушує чинні нормативно-правові акти, до них можуть бути застосовані примусові заходи, встановлені чинним законодавством України. Так, положення Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22 ве-

---

¹ Конституція України [Текст] : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.

ресня 2011 р.¹ встановлюють такі види примусових заходів, які можуть бути застосовані до іноземців та осіб без громадянства, як примусове повернення і примусове видворення.

Відповідно до положень Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства під термінами «примусове повернення» та «примусове видворення» слід розуміти систему адміністративно-правових заходів, спрямованих на примушування іноземців та осіб без громадянства покинути територію України всупереч їх волі і бажанню².

Вважаємо за необхідне звернути увагу на порядок проведення примусового повернення іноземців та осіб без громадянства. Зі змісту ст. 26 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» випливає, що іноземець або особа без громадянства можуть бути примусово повернуті в країну походження або третю країну, якщо: 1) їх дії порушують законодавство про правовий статус іноземців та осіб без громадянства; 2) їх дії суперечать інтересам забезпечення національної безпеки України чи охорони громадського порядку; 3) це необхідно для охорони здоров'я, захисту прав і законних інтересів громадян України за рішенням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері міграції, органу Служби безпеки України (далі — СБУ) або органу охорони державного кордону (стосовно іноземців та осіб без громадянства, які затримані ними у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України).

Порівнюючи порядок примусового повернення іноземців та осіб без громадянства з порядком примусового видворення

---

¹ Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства [Текст]: Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI // Відом. Верхов. Ради України. — 2012. — № 19—20. — Ст. 179.

² Про затвердження Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства [Текст] : наказ Міністерства внутрішніх справ України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України від 23.04.2012 р. № 353/271/150 // Офіц. вісн. України. — 2012. — № 42. — Ст. 1633.

іноземців та осіб без громадянства, слід зазначити, що центральний орган виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері міграції, органи охорони державного кордону (стосовно іноземців та осіб без громадянства, які затримані ними у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України), або органи СБУ можуть лише на підставі винесеної за їх позовом постанови адміністративного суду примусово видворити з України іноземця та особу без громадянства, якщо: 1) вони не виконали в установленний строк без поважних причин рішення про примусове повернення; 2) є обґрунтовані підстави вважати, що іноземець або особа без громадянства ухилятимуться від виконання такого рішення, крім випадків затримання іноземця або особи без громадянства за незаконне перетинання державного кордону України поза пунктами пропуску через державний кордон України та їх передачі прикордонним органам суміжної держави.

У свою чергу, примусове повернення передбачає виїзд іноземця з України за рішенням територіальних органів, територіальних підрозділів Державної міграційної служби (далі — ДМС), органів охорони державного кордону (стосовно іноземців, які затримані ними у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України), органів СБУ з подальшим повідомленням протягом 24 годин про підстави прийняття такого рішення прокурором з оформленням відповідних документів, доведенням до іноземця зобов'язання про його добровільний виїзд з України у визначений у рішенні строк та здійснення подальшого контролю за виконанням іноземцем цього зобов'язання. У рішенні про примусове повернення зазначається строк, протягом якого іноземець або особа без громадянства має виїхати з України, який не повинен перевищувати 30 днів, зазначене рішення може також супроводжуватися заборонаю щодо подальшого в'їзду в Україну строком на три роки. Строк заборони щодо подальшого в'їзду в Україну обчислюється з дня винесення такого рішення. У разі прийняття рішення про примусове повернення

в паспортному документі іноземця або особи без громадянства скасовується віза і вилучаються документи, що підтверджують законні підстави перебування в Україні. Разом з тим примусове повернення не застосовується до іноземців та осіб без громадянства, які не досягли 18-річного віку, до іноземців та осіб без громадянства, на яких поширюється дія Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту».

Слід зазначити, що порядок примусового видворення передбачає: виявлення порушника, поміщення його в пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України, документальне оформлення примусового видворення, подальше супроводження іноземця до пункту пропуску через державний кордон України чи до країни походження. Крім того, зазначений порядок здійснюється на підставі постанови адміністративного суду. Позовні заяви іноземців та осіб без громадянства щодо оскарження рішень про їх видворення, а також позовні заяви органів внутрішніх справ, органів охорони державного кордону або СБУ про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства і затримання їх у зв'язку з таким видворенням подаються до окружного адміністративного суду за місцезнаходженням відповідного органу внутрішніх справ, органу охорони державного кордону або СБУ¹. Позовні заяви територіальних органів, територіальних підрозділів ДМС, органів охорони державного кордону, органів СБУ про примусове видворення іноземців подаються до окружного адміністративного суду за місцезнаходженням відповідного органу або підрозділу за наявності однієї з таких підстав: якщо вони не виконали в установлений строк без поважних причин рішення про примусове повернення; якщо є обґрунтовані підстави вважати, що вони будуть ухилятися від виконання такого рішення. За приклад візьмемо справу № 441/4346/12 за адміністративним позовом сектора громадянства та міграції, реєстрації фізичних осіб Тернівського

¹ Кодекс адміністративного судочинства України [Текст]: від 06.07.2005 р. № 2747-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2005. – № 35–36, 37. – Ст. 446.

РВ КМУ ГУ МВС України в Дніпропетровській області до Особи-2 про видворення з території України в примусовому порядку. Судом встановлено, що громадянин Нігерії Особа-2 підлягає примусовому видворенню за межі України, оскільки на територію України він в'їхав 07.11.2008 р., після закінчення терміну перебування до 02.03.2012 р. територію України не залишив та після адміністративного видворення за межі України (термін вибуття — до 24.03.2012 р.) територію України не залишив та не має підстав для подальшого перебування на її території. Вказане підтверджується рішенням про видворення від 19.03.2012 р., поясненням відповідача, його паспортом. Орган внутрішніх справ згідно зі ст. 30 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» може примусово видворити з території України іноземця на підставі постанови адміністративного суду за зверненням органу внутрішніх справ, якщо іноземець ухиляється від виїзду після закінчення терміну перебування або після прийняття рішення про його адміністративне видворення за межі України¹.

Іноземці, прийняті відповідно до міжнародного договору про реадмісію, які не мають законних підстав для перебування на території України, також підлягають примусовому видворенню, якщо між Україною і країною громадянської належності чи країною попереднього постійного проживання таких іноземців відсутній договір про реадмісію. Контроль за правильним і своєчасним виконанням рішення про примусове видворення здійснюється органом, за чиїм позовом суд прийняв рішення про примусове видворення. З цією метою та на виконання іноземцем або особою без громадянства рішення про примусове видворення службові особи органу охорони державного кордону або центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері міграції, здійснюють супровід такого іноземця або особи без громадянства. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері міграції, службова особа якого супроводжу-

¹ Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/>. – Заголовок з екрана.

вала іноземця та особу без громадянства, яку примусово видворено за зверненням органу СБУ, інформує такий орган про виконання рішення про примусове видворення.

На думку О. В. Кузьменко, видворення та примусове повернення мають ряд відмінностей: 1) адміністративне видворення — це вид адміністративного стягнення, який визначений у Кодексі України про адміністративні правопорушення; примусове повернення — це вид адміністративного примусу, який, хоча визнається законодавцем як захід відповідальності, у той же час не наділений ознаками останнього; 2) різними є суб'єкти, юрисдикція яких поширюється на реалізацію цих видів примусу; 3) іноземець або особа без громадянства самостійно залишають територію України в строк, зазначений у рішенні про примусове повернення; при адміністративному видворенні — ДМС України, органи охорони державного кордону (стосовно іноземців та осіб без громадянства, які затримані ними в межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України) або органи СБУ примусово повертають особу до країни походження¹. Погоджуючись з викладеним, вважаємо за доцільне вказати ще на одну відмінність щодо порядку примусового видворення, суть якої стосується того, що іноземці та особи без громадянства, які відповідно до рішення суду підлягають примусовому видворенню за межі України, відшкодовують витрати, пов'язані з видворенням, в установленому законом порядку. Якщо зазначені іноземці та особи без громадянства не мають коштів для відшкодування витрат, пов'язаних із видворенням їх за межі України, видворення здійснюється за рахунок державного бюджету. Фізичні або юридичні особи, які запрошували чи приймали іноземців та осіб без громадянства, влаштовували їх незаконний в'їзд, проживання, працевлаштування, сприяли в ухиленні від виїзду після закінчення строку перебування, за рішенням суду в установленому законом порядку відшкодовують витрати, за-

¹ Кузьменко, О. В. Новий Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» — нові правові колізії та суперечності [Текст] / О. В. Кузьменко // Вісн. Запорізь. нац. ун-ту. Юрид. науки. — 2012. — № 1 (ч. 1). — С. 153.

вдані державі внаслідок видворення зазначених іноземців та осіб без громадянства. Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», зокрема статтею 21 встановлено, що в'їзд в Україну, перебування на території України та транзитний проїзд через територію України іноземців та осіб без громадянства здійснюється за наявності достатнього фінансового забезпечення або наявності можливості отримати таке забезпечення законним способом на території України. Порядок підтвердження достатнього фінансового забезпечення та його розмір встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Наявність фінансового забезпечення або гарантія його наявності може бути підтверджена шляхом пред'явлення для контролю: грошових коштів у національній валюті України або у конвертованій іноземній валюті; документа із зазначенням суми грошових коштів, на підставі якого можна отримати кошти в банківських установах України; платіжної картки міжнародних платіжних систем з випискою з особового банківського рахунка заявника, що підтверджує наявну суму грошових коштів; документа, що підтверджує бронювання або оплату житла, оплату харчування в Україні; договору на туристичне обслуговування (ваучера); гарантійного листа приймаючої сторони, що запросила іноземця або особу без громадянства, про взяття на себе зобов'язань із сплати всіх витрат особи, пов'язаних з її перебуванням на території України та виїздом з України; проїзного квитка для повернення до країни громадянської належності або країни постійного проживання або до третьої країни.

Питання щодо наявності гарантійного листа приймаючої сторони, яка запросила іноземця або особу без громадянства, про взяття на себе зобов'язань із сплати всіх витрат особи, пов'язаних з її перебуванням на території України та виїздом з України, передбачено не лише Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»¹, а і Правилами оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через

¹ Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства [Текст] : Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2012. – № 19–20. – Ст. 179.

її територію¹. Разом з тим у порядку проведення вибіркового контролю за наявністю в іноземців та осіб без громадянства достатнього фінансового забезпечення для перебування в Україні наявність фінансового забезпечення встановлюється шляхом: вивчення гарантійного листа приватного підприємця або юридичної особи, що запросили іноземця або особу без громадянства, про взяття на себе зобов'язань із сплати всіх витрат особи, пов'язаних з її перебуванням в Україні та виїздом з України². Такий гарантійний лист оформлюється у довільній формі з обов'язковим проставлянням підпису відповідальної посадової особи та завірнням печаткою приватного підприємця або юридичної особи.

Варто зазначити, що зі змісту наказу Міністерства внутрішніх справ України від 02.02.2012 р.³, яким затверджено стандарт адміністративної послуги з оформлення та видачі посвідки на постійне або тимчасове проживання, можна зробити висновок, що цей стандарт не зобов'язує надавати документ, який підтверджує наявність фінансового забезпечення для покриття витрат, пов'язаних з перебуванням іноземця та особи без громадянства на території України, чи гарантійного листа приймаючої сторони про взяття на себе зобов'язань зі сплати всіх витрат, пов'язаних з перебуванням іноземця та особи без громадянства на території України та їх виїздом з України. Хоча гарантійний лист не має чітко встановленої форми та не є обов'язковим для законного перебування іноземців або осіб без громадянства, однак містить певні обов'язки (фінансові

¹ Про затвердження Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію [Текст] : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2011 р. № 567 // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 41. – Ст. 1681.

² Про затвердження Порядку проведення вибіркового контролю за наявністю в іноземців та осіб без громадянства достатнього фінансового забезпечення для перебування в Україні [Текст] : наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 14.07.2009 р. № 519 // Офіц. вісн. України. – 2009. – № 60. – Ст. 2136.

³ Стандарт адміністративної послуги з оформлення та видачі посвідки на постійне або тимчасове проживання [Текст] : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 02.02.2012 р. № 84 // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 25. – Ст. 955.

зобов'язання), які встановлюються для приймаючої сторони. Зважаючи на те, що інститут «примусового повернення» та «примусового видворення» не є логічним, оскільки законодавець, спрощуючи процедуру примусового видворення, запропонував інститут примусового повернення, який не потребує судового розгляду справи, має менш складну процедуру та фінансові затрати, дозволимо підсумувати, що дійсно порядок примусового повернення має бути доопрацьований законодавцем, а саме у частині встановлення додаткових фінансових зобов'язань, які не мають достатнього правового оформлення та містять альтернативний вибір поведінки.

В. В. Зуй

ОСОБЕННОСТИ ПРИНУДИТЕЛЬНОГО ВОЗВРАЩЕНИЯ ИЛИ ПРИНУДИТЕЛЬНОГО ВЫДВОРЕНИЯ ИНОСТРАНЦЕВ И ЛИЦ БЕЗ ГРАЖДАНСТВА

Рассматриваются такие виды принудительных средств, как принудительное возвращение и принудительное выдворение, которые могут быть применены к иностранцу и лицу без гражданства. Проведен сравнительный анализ этих правовых категорий и определены их особенности.

Ключевые слова: *иностранец, лицо без гражданства, принудительное возвращение, принудительное выдворение, правовой статус, административные взыскания, административное принуждение, меры принуждения, финансовое обеспечение.*

V. V. Zuy

FEATURES OF THE FORCED RETURNING OR FORCED TURNING OUT TO THE FOREIGNER AND PERSONS WITHOUT CITIZENSHIP

The article is devoted illumination of such types of the forced facilities as the forced returning and forced turning out, which can be applied to the foreigner and person without citizenship. The comparative analysis of these legal categories is conducted and their features are selected.

Keywords: *the foreigner, the person without citizenship, forced returning, forced turning out, legal status, administrative penalties, administrative compulsion, measures of compulsion, financial providing.*